

Indicatoren over de arbeidsmarkt in de informatiesamenleving

In november heeft het STILE-project haar eerste werkjaar achter de rug. Dit omvangrijke Europese project wordt gecoördineerd op het HIVA. Voornaamste doel is het verbeteren van arbeidsmarktindicatoren voor de informatiesamenleving. Het is in eerste instantie een 'instrumenten'-project in plaats van een inhoudelijk onderzoek sensu stricto, al spreekt het vanzelf dat er ook veel inzicht wordt verworven in een aantal arbeidsmarktaspecten van de nieuwe economie. In de drie artikels die volgen geven we een aantal eerste resultaten van drie STILE deelprojecten weer. In dit inleidende artikel worden de globale concepten en uitgangspunten weergegeven, en enkele ervaringen na een eerste jaar werken.

Tegemoet komen aan Europese prioriteiten

In de economische realiteit aan het begin van de 21ste eeuw neemt e-economy een steeds belangrijker plaats in. De Europese Unie maakt daarom ruimte vrij voor onderzoek, in het bijzonder over aspecten van 'sociale inclusie' zoals overeengekomen op de zogenaamde Top van Lissabon. In een van de laatste oproepen van het Vijfde Kaderprogramma (dat loopt tot eind 2002) was er een specifiek thema gecoördineerd door het *Programma Informatie Technologie en Samenleving samen met Eurostat* voor het ontwikkelen van statistieken en indicatoren voor de informatiesamenleving. In het STILE-project dat binnen deze oproep werd goedgekeurd, wordt gefocust op arbeidsmarktindicatoren. Het HIVA, de coördinator, werkt daarvoor binnen de K.U. Leuven samen met het Steunpunt Werkgele-

genheid, Arbeid en Vorming en het Departement Sociologie. De andere partners zijn afkomstig uit verschillende Europese landen: Duitsland, Italië, het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Hongarije, Nederland en Luxemburg. Daarnaast wordt ook samengewerkt met een Amerikaanse partner omdat in de Verenigde Staten een aantal indicatoren reeds zijn ontwikkeld. Bovendien hebben de verschillende partners nauwe samenwerkingsverbanden met Nationale Statistiekinstellingen, een voorwaarde voor kansen op implementatie van de onderzoeksresultaten.

Drie pijlers

De meerwaarde van het STILE-project situeert zich minder in het bedenken van nieuwe statistieken en indicatoren, dan wel in pogingen om *de bestaande instrumenten voor het monitoren van de arbeidsmarkt te verbeteren* en ze op een Europees niveau te brengen: het verfijnen van de NACE- en ISCO-classificaties om de nieuwe informatie-economie beter te kunnen ontsluiten, de ontwikkeling van een ad hoc module over e-werk voor werknemersbevragingen, de ontwikkeling van vraagmodules voor het meten van de impact van ICT op de interne arbeidsmarkt in bestaande organisatiesurveys, een analyse van mogelijkheden voor het retraceren van arbeidsmarktobiliteit tussen de zogenaamde 'oude' en 'nieuwe' economie en het ontwikkelen

van beroeps- en kwalificatieprofielen voor ICT-gerelateerde beroepen.

De tweede pijler is dat dit 'verfijnen' van bestaande indicatoren en instrumenten gebeurt in nauwe samenwerking met *producenten en gebruikers van statistieken*, zoals in gebruikersgroepen en via feedbackmechanismen met 'stakeholders,' zoals vakbonden en werkgevers. Deze actieve inschakeling van gebruikers en belanghebbenden gebeurt niet alleen op het nationale niveau in de verschillende betrokken lidstaten. *Europese 'meerwaarde'*, een essentieel uitgangspunt voor Europa, moet worden nagestreefd door ook op het Europese niveau een consensus te vinden over de resultaten, voorstellen en aanbevelingen die door het consortium worden uitgewerkt. Bovendien vormt deze pijler een belangrijke bijdrage voor de 'promotie' van het project.

Tot slot spreekt het vanzelf dat doorheen de ontwikkeling van een verbeterd instrumentarium voor de arbeidsmarkt in de informatiesamenleving, ook de meest recente inzichten terzake worden verzameld en verwerkt, zodat we uiteindelijk ook inhoudelijk wel wat te vertellen hebben.

Nieuwe arbeidspatronen

De eerste drie projecten focussen vooral op een betere *ontsluiting van nieuwe arbeidspatronen*. Na goed een jaar werken, zijn ze bijna afgerond. Een eerste deelproject bestond erin een ad hoc module te maken over *individuele vormen van e-werk* (zie artikel An Bollen). Dit is geen evidente oefening: allereerst moest er een Europese overeenstemming bereikt worden over wat e-werk wel en niet is en wat er eigenlijk gemeten moet worden: bereidheid tot telewerken, de verspreiding daarvan, de impact voor het individu en zo ja, impact waarop? Het lijkt simpel, maar telewerk of e-werk zit op het kruispunt van verschillende beleidsaspecten zoals flexibiliteit, arbeidsvoorwaarden, combinatie gezin-arbeid, gender, mobiliteit, gehandicaptenbeleid etc. Een goede afbakening over wat wel en wat niet kan in zo'n module nam veel tijd in beslag. Op basis van een consensus over indicatoren en 'filters' werd vervolgens een reeks vragen ontwikkeld, die nu haar testfase heeft gehad.

Ten tweede, en complementair, werd een evaluatie gemaakt van de mogelijkheden die de bestaande

Europese Arbeidskrachtentellingen bieden om inzichten te verwerven over nieuwe vormen van 'e-werk' (zie artikel Roel Verlinden en Monique Ramioul), dit is bijgevolg een soort 'assessmentrapport'. Een derde deelproject bracht de verschillende *organisatie(panel)surveys* in kaart die er momenteel bestaan. Ze werden geëvalueerd over de mate waarin ze 'ICT'-gerelateerde thema's afdekken en in verband brengen met het interne en externe arbeidsmarktbeleid. Op basis hiervan werd een nieuwe module ontwikkeld en worden aanbevelingen voor meer convergentie van bestaande organisatiepanels uitgewerkt (zie artikel Seth Maenen, Monique Ramioul en Geert Van Hootegem).

De evaluatie van deze eerste deelprojecten leert alleszins dat er meer *overlap en synergie* te vinden is dan oorspronkelijk gedacht. Oorspronkelijk geconcipieerd als aparte deelprojecten, bleek dat ze heel wat discussies, inzichten en moeilijkheden gemeen hebben. Het uitgangspunt is dat nieuwe arbeidspatronen, die te maken hebben met de implementatie van ICT, beter in kaart moeten worden gebracht. Dit moet enerzijds gebeuren met goede analyse-instrumenten die het *organisatiebeleid* op dit punt in kaart kunnen brengen: voor welke activiteiten worden ICT geïmplementeerd? Welke organisatiekeuzes worden daarbij gemaakt? Wat is de impact op de organisatie als 'netwerk', op de structuur van de arbeidsorganisatie en het design van functies? Welk belendend personeelsbeleid wordt daarrond uitgebouwd? Anderzijds is er de *individuele werknemer* die in deze hertekende arbeidsorganisatie terecht komt. Hier moeten adequate instrumenten tonen hoe en waarvoor ICT wordt gebruikt, in welk soort functies en wat daarvan de impact is op onder meer het welbevinden en de arbeidsvoorwaarden. Een instrument dat bijgevolg complementair het perspectief van de functiebekleder inneemt.

Uitgangspunten bevestigd

Doorheen de drie (bijna) gerealiseerde deelprojecten werd één zaak duidelijk: de drie pijlers van het project bleken inderdaad de juiste. Ten eerste bestaan er al zeer veel statistieken en indicatoren die gerelateerd zijn aan ICT en aan de nieuwe economie. De feedback van zowel Europese als nationale producenten en gebruikers was terzake duidelijk: aan nieuwe instrumenten, alweer een nieuwe sur-

vey zeg maar, is niet per se behoefte. Aan een *optimalisering* van het bestaande apparaat en aan concrete en bruikbare output, zoals de modules of de aanbevelingen over coderingen, des te meer.

De tweede pijler, het *actief betrekken van 'het veld'*, wordt eveneens sterk geapprecieerd en leunt natuurlijk nauw aan bij het vorige punt. Hierin schuilt niet enkel een kans om ook effect te ressorteren met het project, het is niet echt een gemakkelijke opdracht. Om het extreem te formuleren: de kloof tussen wetenschappers en statistici is vaak heel erg groot. Wetenschappers willen werken met concepten en modellen, willen 'weten en begrijpen' en de mythes over de nieuwe economie uitdagen en aanpakken. De statistici willen vier, hooguit vijf 'hapklare' vragen, en niet veel meer variabelen. Het bestaande (Europese) statistische systeem beïnvloeden is bovendien een lange weg van politieke besluitvorming en coördinatie waar vaak heel verschillende rationaliteiten spelen. Een ambitie die het project toch wel overstijgt.

Maar ook de kloof tussen wetenschappers en beleidsmakers is een feit: deze laatsten hebben andere prioriteiten en een ander tijdsperspectief. Werkgevers willen de impact op performantie weten, de vakbonden die op flexibiliteit, lonen en gezondheidsrisico's, politici vinden reductie van CO₂-emissie en van pendelen prioritair. Al deze verschillende uitgangspunten worden nog verveelvoudigd wanneer verschillende lidstaten worden betrokken. De Europese eenmaking mag misschien een feit zijn, de Europese diversiteit speelt daardoor des te meer een rol.

Over de derde pijler, *nieuwe inzichten*, worden in de hierna volgende bijdragen reeds enkele voorlopige resultaten toegelicht.

Implementatie van de nieuwe economie

In het begin van volgend werkjaar worden drie nieuwe deelprojecten opgestart. Die hebben gemeen dat ze willen nagaan in hoeverre de *'implementatie van de nieuwe economie'* kan ontsloten worden. Een eerste deelproject wil aanbevelingen formuleren voor een meer fijne en gedetailleerde

ontsluiting van *ICT gerelateerde beroepen en sectoren* in de NACE- en ISCO-classificatiesystemen, een erg actuele opdracht gegeven de plannen van Eurostat om de NACE te herzien. Aan de hand van 'fictieve' bedrijfs- en beroepsbeschrijvingen zal aan verschillende instellingen worden gevraagd deze te coderen. Dit codeerproces zal worden geanalyseerd en naast mekaar gelegd om van daaruit aanbevelingen te doen zodat de bestaande statistieken beter de realiteit in de bedrijven kunnen beschrijven en de coderingen bovendien meer convergent gebeuren. Een tweede nieuwe opdracht bestaat erin de mogelijkheden van de EAK inzake (sectorale en andere) *arbeidsmarkt mobiliteit* in de nieuwe economie en tussen 'oude en nieuwe' sectoren te onderzoeken en dit te vergelijken met andere statistiekbronnen (zoals administratieve). Ten slotte zal in verschillende lidstaten nagegaan worden hoe *beroeps- en kwalificatieprofielen* van enkele ICT-beroepen eruit zien en in welke mate die een weerspiegeling zijn van de actuele implementatie en 'institutionalisering' van de nieuwe economie, die – het weze gezegd – echt niet te reduceren is tot een zeepbel die op de beurzen uiteenspat.

Slotcongres in 2004

Op het einde van het project, we zijn dan 2004, zal een Europees congres alle inzichten samen brengen en allicht leiden tot een nieuwe onderzoeksagenda! We zullen u in dit forum op de hoogte blijven houden van verdere onderzoeksresultaten en van de valorisatie daarvan, maar wie daarop niet kan wachten, nodigen we alvast uit om onze projectwebsite www.stile.be regelmatig te raadplegen. Naast het geleverde werk in STILE, vindt u daar bovendien links naar 'belendende' projecten rond deze thematiek, onderzoekspartners en hun activiteiten, statistiekinstellingen en allerlei interessante evenementen.

Monique Ramioul
HIVA
K.U.Leuven